

Kovalenko A. A. The relationship between the institutionalization of political parties and democratic consolidation

Relation between the party institutionalization and democratic consolidation for a long time is being at the focus of political scientists. The most common is the view that, given the importance of political parties for the effective functioning of democratic institutions, their institutionalization is an important catalyst for democratic consolidation.

The degree of party institutionalization can be assessed on two main criteria: 1) their organizational development and 2) the strength of relations with civil society. The organizational dimension focuses primarily on quantitative indicators: number of members; the representation of parties in all administrative units of the country; available financial resources.

Rootedness of political parties in society is defined by the election results (the size of the nucleus of loyal supporters of parties that consistently vote for it, volatility of electoral preferences of citizens that assess the ability of parties to represent their interests and consistently implement their election programs), and the opinion polls, which reveal the degree of party identification of citizens and their confidence in the political parties as such.

Party identification shows how voters identify with a particular party, it is a kind of expression of public communication with the party that is still seen as a central element of a democratic regime. The level of trust in political parties shows the strength of their relationship with the electorate, their effectiveness in the legislative and executive authorities.

In Ukraine the process of party institutionalization is not yet complete. This is evidenced by the low level of trust in them, which in the past five years ranges from 11-20%. It also a low level of Ukrainian membership in political parties. Ukrainian parties poorly perform representative function: only 23% of Ukrainian believes, that the political parties are one that protects their interests. The current bipolar party system is represented on the one hand pro-European coalition, and on the other by Opposition block. The party system of Ukraine keeps the features of the system of moderate pluralism and has not yet entered steady look.

The Revolution of dignity gives grounds to say that Ukraine embarked on the path of democratic consolidation: the citizens and political forces reached a consensus on the importance of democratic institutions and the necessity of strengthening the European way of development. Thus, the process of democratic consolidation was made possible by weak institutionalization of political parties. The lack of strong «parties of power», as it was in the case in Russia or even Turkey, prevented the strengthening of authoritarian tendencies, weakening opposition forces, reducing pluralism in the political system.

Keywords: political party democratization, consolidation, institutionalization.

УДК 329.17

О. М. СТОЙКО,
кандидат політичних наук

**ПЕРСПЕКТИВИ ЕТНОРЕГІОНАЛЬНИХ ПАРТІЙ
У КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ**

Розглянуто вплив децентралізації на зміцнення позицій етнорегіональних партій та зроблено висновок про необхідність врахування додаткових чинників (економічного, політичного та демографічного). Проаналізовано ймовірність появи в Україні етнорегіональних партій та виділено п'ять видів місцевих партій (вождистські, постмайданні, провладні, лобістські та етнічні).

Ключові слова: етнорегіональна партія, децентралізація, регіон, етнос, вибори, сепаратизм.

Стойко Е. М. Перспективы этнорегиональных партий в контексте децентрализации

Рассмотрено влияние децентрализации на укрепление позиций этнорегиональных партий и сделан вывод о необходимости учета дополнительных факторов (экономического, политического и демографического). Проанализирована вероятность появления в Украине этнорегиональных партий и выделено пять видов местных партий (вождистские, постмайданная, провластные, лоббистские и этнические).

Ключевые слова: этнорегиональных партия, децентрализация, регион, этнос, выборы, сепаратизм.

Stoyko O. The perspectives of ethnoregional parties in the context of decentralization

The impact of decentralization on the strengthening of ethnoregional parties are considered. The additional factors (economic, political and demographical) also must be taken into account in explanation of this phenomenon. The probability the emergence of the ethnoregional parties in Ukraine is analyzed; five types of local parties – charismatic, postrevolutional, loyal, lobbying and ethnic – are defined.

Keywords: ethnoregional party, decentralization, region, ethnos, election, separatism.

Етнорегіональні партії до останнього часу залишалися малодослідженим феноменом у політології, незважаючи на різке зростання кількості регіональних партій в Європі та світі загалом наприкінці 1970 – на початку 1980-х років. Загострення міжетнічних відносин, у тому числі внаслідок міграційних процесів, поглиблення децентралізації, посилення регіоналізації створюють сприятливі передумови для їх розвитку як у федеративних, так і унітарних державах, та привертають увагу дослідників. Що стосується децентралізації, що зумовлює регіоналізацію, то її вплив на розвиток етнорегіональних партій не має однозначних оцінок серед дослідників. Хоча в Україні поки що відсутній такий вид партій, але децентралізаційна реформа, ймовірність закріплення особливого статусу окремих районів Донецької та Луганської областей можуть сприяти перетворенню місцевих партій на етнорегіональні.

Насамперед зауважимо про складність розрізнення етнічних партій від регіональних. Очевидно, що політичні партії, що орієнтуються на національні чи аскриптивні характеристики, такі як мова, релігія чи етнічність, належать до етнічних, а ті, що мають територіальні характеристики, – до регіональних. Дж. Лейн і С. Ерссонс визначають етнічну партію як організацію, «створену для захисту інтересів групи, яку вона представляє»¹. Як правило, її орієнтація проявляється у виборі назви партії та програми діяльності. Д. Урвін стверджує, що, на відміну від них, регіональні партії є більш різноманітними у своїх цілях та інших видах діяльності².

У найбільш загальному розумінні регіональні партії – це партії, що змагаються та отримують голоси лише в одному регіоні країни. До їх особливостей, що відрізняють їх від інших типів партій, належать: 1) географія електоральної

бази, зосереджена в рамках конкретної території; 2) лобювання інтересів територіального утворення: програмні засади діяльності передбачають створення сприятливих умов для розвитку власного регіону (врахування його соціально-економічних особливостей, просування відповідних проектів – будівництво великих інфраструктурних об'єктів, надання економічних преференцій певним галузям економіки), або ж кількох межуючих регіонів (реалізація між-регіональних проектів).

Часто регіональні партії вимагають політичної, фінансової і управлінської автономії, а в окремих випадках – повної незалежності. При цьому вимоги щодо автономії у конкретній сфері залежать від рівня соціально-економічного розвитку регіону. Так, регіональні партії бідних регіонів не наполягають на фінансовій автономії, оскільки розраховують на отримання державних дотацій, але вони прагнуть отримати більше політичних та управлінських повноважень для того, щоб ними розпоряджатися.

Значимо, що цей перелік цілей не є прерогативою винятково регіональних партій. Багато загальнонаціональних партій лобюють інтереси регіонів, в яких вони мають значну електоральну підтримку. Однак вони формулюють більш помірковані вимоги щодо регіональних питань, ніж регіональні партії, зокрема у тому, що стосується автономії, оскільки загальнонаціональні партії повинні збалансовувати інтереси конкуруючих регіонів. Зрештою, на відміну від регіональних, загальнонаціональні партії ніколи не вимагають незалежності для окремих територій чи вживають заходів, що можуть призвести до розпаду держави.

Для досягнення своїх цілей регіональні партії вдаються до: 1) участі у виборах до регіональних та загальнонаціональних представницьких органів; 2) переходу в опозицію на знак протесту проти чинного політичного режиму; 3) неполітичних, силових методів досягнення поставлених цілей (підтримка або співпраця з терористичними організаціями (наприклад, ЕТА, Ірландська республіканська партія)). Як правило, вони поєднують ці стратегії одночасно або використовують на різних етапах свого розвитку.

Зауважимо, що регіональні партії – це не завжди продукт регіональних відмінностей, оскільки вони сприяють формуванню політичної ідентичності відповідно до регіональних розмежувань. Більше того, вони можуть створювати ці ідентичності, маніпулюючи думкою мешканців певної території. Іншими словами, лідери регіональних партій можуть використовувати регіональні відмінності для формування територіальних ідентичностей, але регіональні відмінності не обов'язково призводять до утворення регіональної ідентичності.

Однак оскільки дедалі більше соціальних конфліктів подаються крізь призму ущемлення прав меншин (етнічних, мовних, конфесійних), які зазвичай компактно проживають на певній території, то на практиці доволі важко встановити відмінності між етнічними та регіональними партіями. Тому послуговуватимемося терміном «етнорегіональні партії».

Як правило, етнорегіональні партії є продуктом історичного розвитку або ж побічним результатом децентралізаційних реформ. Історично цей тип партій

сформувався у Канаді. Її федеративний устрій став результатом компромісу між Квебеком та Онтаріо, які на перших етапах державотворення мали рівне представництво у законодавчому органі, хоча британські протестанти в Онтаріо були численнішими, ніж французькі католики в Квебеку³. Мешканці Онтаріо вимагали представництва виходячи з кількості населення, а квебекці виступали проти скасування рівного представництва суб'єктів федерації. Канада вирішила цю дилему шляхом накладання американського федералізму на британські парламентські інститути. Федералізм дав змогу Квебеку захистити свою мову та релігію, дозволивши представництво відповідно до кількості населення у федеральному законодавчому органі. Безпосереднім наслідком стало ослаблення сильного регіонального поділу у партійній системі. Регіональні партії виникали у різні періоди, але всі вони або з часом зникли, чи стали загальнонаціональними, до тих пір, поки Квебецький блок отримав більшість місць у квотах, що виділялися провінції для представництва у федеральних органах влади протягом шести виборів (з 1993 по 2008 р.), однак програв на останніх двох – у 2011 та 2015 р. Сьогодні популярність партії серед квебекців знизилася до рекордного показника у 19%.

У Європі поява етнорегіональних партій прямо чи опосередковано пов'язана з децентралізаційними процесами. В Сполученому Королівстві деволуція мала асиметричний характер щодо таких регіонів, як Північна Ірландія, Шотландія та Уельс. Північна Ірландія має власну партійну систему, центровану навколо питань її політико-правового статусу. Створення парламенту Шотландії після референдуму в 1997 р. не допомогло Шотландській національній партії (ШНП) перемоги у загальнонаціональних виборах: вона отримувала близько 19% голосів шотландців на трьох парламентських виборах як до, так і після створення регіонального представницького органу. На парламентських виборах 2015 р. ШНП уперше за своє існування отримала абсолютну кількість місць, закріплених за Шотландією у Палаті представників – 56 з 59. Попередній найкращий показник був 11 місць у 1974 р., а найгірший – 2 місця в 1979 та 1983 рр. Популярність Партії Уельсу значно відставала від ШНП, хоча створення Ради Уельсу дало їй змогу покращити свій рейтинг серед мешканців: з середнього показника в 8,7% на трьох попередніх виборах, до 12,7% на трьох виборах, що були проведені після деволуції.

У часи Другої Іспанської республіки (1931-1939) регіональні партії в Каталонії, Країні Басків та Галіції успішно домагалися автономії, однак встановлення режиму Ф. Франко зупинило децентралізацію. Однак Наваррі, яка підтримувала боротьбу майбутнього диктатора, вдалося зберегти свої права. Після повалення режиму Ф. Франко регіональні партії знову виникли у Каталонії, Країні Басків та Галіції, вимагаючи більшої автономії.

В Італії етнорегіональні партії практично були відсутні до завершення «холодної війни». Ліга Півночі почала набувати популярності у 1992 р. серед північних регіонів, після того як партії-попередники з'явилися у Ломбардії, П'ємонті та Венето у 1987 р., майже через два десятиліття після початку децентралізації⁴.

Низка дослідників, такі як В. Банс⁵, Р. Брубейкер⁶, В. Кімліка⁷, У. Райкер⁸, Ф. Родер⁹, Дж. Снайдер¹⁰, А. Степан¹¹ вважають, що децентралізація ослаблює напруженість міжетнічних відносин, інші побоюються, що вона опосередковано посилює політичні відмінності між центром та регіонами, де проживає етнічна меншина. Так, Я Ластік¹² і Д. Мідовнік¹³, стверджують, що децентралізація опосередковано посилює міжетнічні розмежування. Надання суттєвих повноважень регіонам може сприяти розвитку етнорегіональних партій, зацікавлених у мобілізації електорату за рахунок актуалізації проблем етнічних меншин. Замість того, щоб створити умови для задоволення потреб етнічної групи, децентралізація може стимулювати етнорегіональні партії до більш активної діяльності. У свою чергу, Дж. Соренс стверджує, що децентралізація не сприяє сеціонізму¹⁴.

Д. Бранкаті на основі аналізу результатів парламентських виборів протягом 1994–2002 рр. у 39 країнах дійшов висновку, що політична децентралізація посилює позиції регіональних партій, які, у свою чергу, мають незначний вплив на процеси децентралізації¹⁵. При цьому особливе значення має кількість і розмір регіонів, а також часовий проміжок між проведенням загальнонаціональних і місцевих виборів, компактність проживання етнічних меншин: наявність великих регіонів, розведення у часі загальнонаціональних та місцевих виборів, територіальна концентрація етнічних груп посилює регіональні партії. При цьому тип виборчої системи майже не впливає на успіх регіональних партій, але має значення спосіб встановлення меж виборчих округів.

У свою чергу, Д. Люблін¹⁶, який проаналізував результати етнорегіональних партій в 71 демократичній країні з 1990 по 2011 р., стверджує, що взаємозв'язок між децентралізацією та впливовістю етнорегіональних партій відсутній. На його думку, децентралізація стимулює етнорегіональні партії до активності, однак децентралізаційні інститути самі по собі не приводять до помітного успіху етнорегіональних партій. Зрештою він доходить висновку, що децентралізація не має позитивного впливу на соціальні розмежування ні в етнічному, ні етнотериторіальному вимірі.

На нашу думку, перспективи розвитку етнорегіональних партій залежать не лише від кількості повноважень, що передаються на регіональний та місцевий рівні в ході децентралізації. Слід враховувати і економічний (погіршення економічної ситуації спонукатиме заможні регіони домагатися більшої автономії), політичний (намагання окремих сил дестабілізувати ситуацію в країні шляхом загострення етнічних, регіональних протиріч) та демографічний (зростання кількості мігрантів) чинники.

В Україні етнорегіональні партії поки що відсутні. Згідно з законодавством у державі можуть створюватися лише загальноукраїнські партії, оскільки процедура реєстрації нового суб'єкта політичного життя вимагає представлення підписів не менше 10 тисяч громадян України, які мають право голосу на виборах, зібраними не менш як у двох третинах районів не менш як двох третин областей України, міст Києва і Севастополя та не менш як у двох третинах районів Автономної Республіки Крим (ст. 10 Закону України «Про політичні партії в Україні»¹⁷).

Однак за результатами виборів до обласних рад у жовтні 2015 р. можна говорити про існування так званих місцевих партій, електоральна база яких обмежена певною територією і які не висувають вимог щодо її особливого статусу. Напередодні проведення цих виборів за півроку у Мін'юсті було зареєстровано 75 політичних партій, з них 41 – цілком нові. Низці політичних партій, у тому числі й новоствореним, вдалося подолати 5% бар'єр і ввійти до складу обласної ради у різних регіонах держави. Їх можна класифікувати на такі види:

1) партії вождистського типу, лідери яких свого часу обиралися по мажоритарному округу в області («Єдиний центр» В. Балого – переможець з 30% голосів на виборах до Закарпатської облради, «Партія простих людей Сергія Капліна» здобула 9,5% у Полтавській, Народна партія В. Литвина – 8% голосів у Житомирській, «Нова політика» О. Семиноженка – 7% в Запорізькій облрадах, «Єдність» О. Омельченка – 12,5 % у Київській міській раді);

2) постмайданні партії, поява яких стала результатом активізації громадянського суспільства: «Воля» (8% на виборах до Івано-Франківської облради), Громадський рух «Народний контроль» (6% у Львівській, 8% у Тернопільській, 6% у Чернівецькій облрадах);

3) провадні або промерські партії, у списках яких широко представлені місцеві чиновники (Всеукраїнське об'єднання «Чоркашани» – 19% в Черкаській, «Довіряй ділам» – 14% в Одеській, партія «Конкретних справ» – 9% у Рівненській, «Рідне місто» – 7% у Полтавській облрадах);

4) лобістські, що обстоюють інтереси крупного бізнесу на місцевому рівні, на який у міру поглиблення децентралізації буде передаватися дедалі більше повноважень: Аграрна партія України, яка здобула 14% голосів у Чернігівській, 13% – Хмельницькій, 11% – Чернівецькій облрадах;

5) власне етнічні партії, представлені лише «КМКС» Партія угорців України, яка отримала 12,5% голосів на виборах до Закарпатської облради.

Подальші перспективи розвитку цих політичних партій значною мірою залежатимуть не лише від успішності роботи їх депутатів у представницькому органі, а й від ходу децентралізаційної реформи. Очевидно, що чим більше повноважень буде передано органам місцевого самоврядування, тим більший вигаш отримують політичні партії у результаті перемоги на місцевих виборах. Потенційну небезпеку несе в собі закріплення у Конституції України особливого статусу окремих районів Донецької та Луганської областей і прийняття спеціального закону про проведення виборів до їх органів місцевого самоврядування. Такий крок створить сприятливі умови для появи в Україні власне регіональної партії, що обстоюватиме інтереси даних територій навіть усупереч загальнонаціональним. Це може стати прикладом для наслідування в інших регіонах країни, що у кращому випадку призведе до федеративного устрою, а в гіршому – дезінтеграції держави.

Отже, беззаперечних доказів позитивного або негативного впливу децентралізації на стан міжетнічних і міжрегіональних відносин у країні немає. Щоб мінімізувати можливий позитивний вплив децентралізованих інститутів на позиції етнорегіональних партій слід зменшити вплив регіональних органів

влади на загальнонаціональну політику країни та уникати концентрування представників меншин у рамках одного регіону. В Україні слід утриматися від будь-яких кроків, що ослаблюють унітарний устрій та зобов'язати політичні партії реєструвати своїх кандидатів до обласних і місцевих рад на 2/3 території країни, що ускладнить появу етнорегіональних партій.

1. *Lane J. E.* Politics and society in Western Europe / J. E. Lane, S. O. Ersson. – L. : Sage, 1991 – P. 104. 2. *Urwin D.* Harbinger, fossil or fleabite? «Regionalism» and the West European party mosaic / D. Urwin // Daalder H., Mair P. Western European party systems. – L.: Sage, 1983. – P. 227. 3. *Moore C.* 1867: How the fathers made a deal / C. Moore. – Toronto: McClelland and Stewart, 1997. 4. *Newell J.* Parties and democracy in Italy / J. Newell. – Burlington, VT : Ashgate Publishing, 2000. 5. *Bunce V.* Subversive institutions / V. Bunce. – N.Y. : Cambridge University Press, 1999. 6. *Brubaker R.* Nationalism reframed / R. Brubaker. – N.Y. : Cambridge University Press, 1996. 7. *Kymlicka W.* Is federalism a viable alternative to secessionism? / W. Kymlicka // Lehning P. Theories of secession. – N.Y. : Routledge Press, 1998. – P. 111-150. 8. *Riker W.* Federalism: Origin, operation, significance / W. Riker. – Boston: Little, Brown, and Company, 1964. 9. *Roeder P.* Where nation-states come from / P. Roeder. – Princeton, NJ : Princeton University Press, 2007. 10. *Snyder J.* From voting to violence / J. Snyder. – N.Y. : W.W. Norton and Company, 2000. 11. *Crafting state nations* / [A. Stepan, J. Linz, Y. Yadav]. – Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2011. 12. *Secessionism* in multicultural states: Does sharing power prevent or encourage it? / [I. Lustick, D. Miodownik, R. Eidelson] // American Political Science Review. – 2004. – Vol. 98. – № 2. – P. 209-229. 13. *Miodownik D.* Does political decentralization exacerbate or ameliorate ethnopolitical mobilization? / D. Miodownik, B. Cartrite // Political Research Quarterly. – 2010. – Vol. 63. – № 4. – P. 731-746. 14. *Sorens J.* The cross-sectional determinants of secessionism in advanced democracies / J. Sorens // Comparative Political Studies. – 2005. – Vol. 38. – № 3. – P. 304-326. 15. *Brancati D.* Peace by design / D. Brancati. – N.Y. : Oxford University Press, 2009. – P. 223. 16. *Lublin D.* Dispersing authority or deepening divisions? Decentralization and ethnoregional party success / D. Lublin // The Journal of Politics. – 2012. – Vol. 74. – № 4. – P. 1079-1093. 17. *Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001 № 2365-III* // Голос України. – 2001. – 12 трав.

Stoyko O. The perspectives of ethnoregional parties in the context of decentralization

The aggravation of interethnic relations, deepening decentralization, strengthening regionalization create favorable conditions for the development ethnoregional parties both in federal and unitary states, and attracted the attention of researchers.

The regional party is not always the product of regional differences, as they encourage political identity under regional distinctions. Moreover, they can create these identities, manipulating the opinion of the inhabitants of a certain territory. In other words, leaders of regional parties may use regional differences to form local identities, but regional differences do not necessarily lead to the formation of regional identity.

As far as more and more social conflicts are served through the prism of infringement of minority rights (ethnic, linguistic, religious) that normally live compactly in a particular area, in practice it's quite difficult to establish the differences between ethnic and regional parties. So the most suitable notion is ethnoregional party.

Typically, ethnoregional party is a product of historical development (Canada) or by-product of decentralization reforms (the UK, Spain, Italy).

The prospects of ethnoregional parties depend not only on the scope of power transferred on regional and local levels during decentralization. It should take into account the economic

(the worsening of economic situation will encourage wealthy regions to seek more autonomy), political (the attempts of certain forces to destabilize the state by escalating ethnic and regional conflicts) and demographic (increase in the number of migrants) factors.

In Ukraine ethnoregional parties are absent. However, the results of elections to regional councils in October 2015 gives the evidence of the existence so-called local parties, whose electoral base is limited to a certain territory and they do not impose requirements on its special status. They can be classified into the following types: charismatic, postrevolutionary, loyal, lobbying and ethnic.

The solid evidences for positive or negative impact on the state of decentralization and inter-ethnic relations in the country are lacking. To minimize the possible positive effects of decentralized institutions on positions ethnoregional parties it's necessary: 1) to minimize the influence of regional authorities on the national policy of the country and 2) avoid concentration of minority groups within the same region. In Ukraine we should refrain from any steps that weaken the unitary system and oblige political parties to register their candidates for the regional and local councils in the 2/3 of the country, which complicate the emergence ethnoregional parties.

Keywords: *ethnoregional party, decentralization, region, ethnos, election, separatism.*

УДК 323.1

В. А. ЯВІР,

кандидат політичних наук,

ЕВОЛЮЦІЯ ІДЕОЛОГІЧНОГО СПЕКТРА ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ НА ПРИКЛАДІ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ПАРТІЙ

Досліджується еволюція ідеологічного спектра партійної системи України на прикладі трансформації складу парламентських партій за роки незалежності України. Приклад нинішнього складу Верховної Ради України демонструє завершення процесу переходу від ідеологічної конфронтації між лівою та правою опозиціями до повного відсікання електоратом крайніх партій правого та лівого ідеологічного спектра.

Ключові слова: *партійна система, ідеологія, опозиція*

Явир В. А. Эволюция идеологического спектра партийной системы Украины на примере парламентских партий

Исследуется эволюция идеологического спектра партийной системы Украины на примере трансформации состава парламентских партий за годы независимости Украины. Пример нынешнего состава Верховной Рады Украины демонстрирует завершение процесса перехода от идеологической конфронтации между левой и правой оппозициями до полного отсечения электоратом крайних партий правого и левого идеологического спектра.

Ключевые слова: *партийная система, идеология, оппозиция*

Yavir V. The Evolution of the Ideological Spectrum of the Ukrainian Party System on the Example of Parliamentary Parties

The evolution of the ideological spectrum of the Ukrainian Party System on the example of the transformation of the parliamentary parties since Ukraine's independence is studied. An example of the current parliamentary parties demonstrates that the transition process from